

Dragana Jeremić Molnar

: Belgrádi Művészeti Egyetem
: admolnar@sbb.rs

Aleksandar Molnar

: Belgrádi Egyetem
: amolnar@f.bg.ac.rs

ALTERNATÍV MAGYARÁZATOK A NÁZÁRETI JÉZUS HALÁLÁRÓL

Alternative Records on the Death of the Jesus of Nazareth

Alternativna svedočanstva o smrti Isusa iz Nazareta

A cikk szerzői a talmudi feljegyzések hitelességét járják körül a názáreti Jézus Szanhedrin előtti perével, illetve a római hatalom beavatkozása nélküli kivégzésével kapcsolatban. A szerzők rámutatnak ezen tanúbizonyosságok hasonlóságaira Pál szavaival, miszerint „Krisztus megváltott minket a Törvény átkától úgy, hogy átokká lett értünk”. Pál itt arra az előírásra gondolt, amely a zsidó, és nem a római hatalomra volt jellemző (a rómaiak nem átkozták meg az elítélteket). Ebben az esetben válik a „kereszt botránya” (*scandalon*), amelyet a „keresztre feszített Jézus” jelentett (*Christon estauromenon*) érthetővé: a Szanhedrin kivégezte és elátkozta magát a Messiást.

Kulcsszavak: Jézus, Krisztus, átok, kereszt, keresztre feszítés, Szanhedrin, Talmud, Pál

Az evangéliumok nem az egyedüli források a názáreti Jézus (akit a keresztények Krisztusnak neveztek) peréről és kivégzéséről. Vannak különböző feljegyzések, amelyeket a *Mishnába* (a ford. megj.: *Misnah, Misna*) is bevettek (*Sanh.*, 43a és 67a). Bár később íródott, mint az evangéliumok, mégis hitelesebben írja le a történelmi Jézus halála körüli eseményeket. Történelmileg valószínűbb feljegyzésekről van szó, leginkább azért, mert nem a rómaiakat nevezi meg Jézus kivégzőinek, hanem világosan utal arra, hogy a

zsidó papság volt a felelős a haláláért (Pick, 1910)¹; ugyanakkor szóvá teszi azt is, hogy Jézus kivégzésének módja inkább a zsidókra volt jellemző, mintsem a rómaiakra, és végül azért, mert Jézus kivégzésének idejét pontosabban határozza meg, és azt a nagy nemzeti/vallási ünnep előtti napokra teszi.

Ez, természetesen, nem jelenti azt, hogy Ben Sztádi (azaz a názareti Jézus) Szanhedrin előtti perének leírása a *Mishnából* (*Sanh.*, 67a) nem tartalmaz jelentős érintkezési pontokat az adott esemény evangéliumi leírásával. Éppen ellenkezőleg. A különböző források szerint Jézust két tanúval szembesítették (*Máté evangéliumában* hamisakkal: 26.60), akik egy kinti helyiségben ültek (*Máté evangéliuma* szerint a kinti udvarban: 26.69), és akiket ő nem láthatott, hiszen a benti helyiségben ült (*Máté evangéliuma* a főpap palotájában: 26.58), és egy lámpa vakító fényének volt kitéve (*Lukács evangéliuma* által egy tűzrakás fényének, amely a főpap palotájának közepén volt megrakva: 22.55). Miután a bűnösségéről nyilatkozott, Jézust a tárgyalóterembe viszik (*Márk evangéliuma* szerint a vallási előljárók tanácsa elé, amely a tanácsnokokból és a farizeusokból állt: 15.1), majd onnan továbbkísérték Lód városába, ahol a pészach előtt felakasztották – ahogy az esetet a *Mishna* írja le; azaz Poncius Pilátus palotájába, ahol újratárgyalták a pert – az evangéliumok szerint. A per mindkét végkimenetele kevésbé valószínű: a *Talmudban* leírtak azért, mert Jézus sorsa Jeruzsálemben pecsételődött meg, míg az evangéliumokban található leírás azért, mert Jézus ügyébe nem keveredett bele Pilátus (mint ahogy Heródes sem).

A *Mishna* (*Sanh.*, 43a) egy másik helyen is tartalmaz további fontos részleteket Jézus utolsó napjairól, de Robert van Voorst szerint (2000) ezek a feljegyzések „nincsenek semmilyen kapcsolatban, akár írott, akár szóbeli formában az evangéliumi tradícióval” (119). Az egyedüli kivétel az a megállapítás, amivel a részlet kezdődik – „Jézust a pészach előtt akasztották fel” (*Sanh.*, 43a) – és amelyről Voorst azt mondja, hogy [egy] időbeli meghatározás [amely] megfelel a keresztre feszítés jánosi dátumozásának idejével (19.14), de nem azonos „a pészach előtti péntek” János által használt kifejezéssel. A héber szöveg, amelyet Voorst kitűnőnek értékelt, tovább folytatódik:

¹ A zsidók felelősségéről nem csak a *Misnah* írt. Ezt a lehetőséget Mare bar Serapiona levele is fenntartja (valószínűleg az i. sz. 1. századból), amelyben megemlítésre kerül, hogy „a zsidók [...] megölték bölcs királyukat”, azaz Jézust (Voorst 2000: 53). Jusztinusz mártír arról tudósít, hogy a zsidó Trifon egy beszélgetésük alkalmával, minden mellébeszélés nélkül, sőt némi büszkeséggel mondja azt, hogy „mi” (azaz a zsidók) ítélték halálra Jézust (*Dial. cum Tryp.*, 108.2). Maga Jusztinusz, természetesen, az evangelistáknak adott hitelt, mégis legtöbb esetben, amikor Trifon Jézus halálát említi, semlegesen nyilatkozik az esetről, azaz csak annyit mond, hogy mindez Poncius Pilátus uralkodásának ideje alatt történt – ki-kerülvén így az ellentmondásosságot.

Negyven nappal ez előtt [a pészach előtti akasztás] egy előjáró kijelenti: „Meg kell őt kövezni varázslásért, félrevezetésért, és mert Izráelt bálványimádásra csábította. Ha valaki tud valamit a védelmében, az jöjjön és nyilvánosan mondja el.” De senki sem jött a védelmére, ezért felakasztották a pészach estéjén. Ula [Rabbi] azt mondja: „El tudod-e hinni, hogy ilyen buzgón kéretik a védelmére szólókat? Ő egy szemfényvesztő volt, és az Úr azt mondta: Ne kíméljétek meg.” Jézussal más volt a helyzet, mert közel állt a királysághoz (*Sanh.*, 43a).²

Ez az idézet a *Mishná*ból két okból kifolyólag is fontos. Elsősorban azért, mert arról számol be, hogy a Szanhedrin Jeruzsálemben Jézust mágusként kezelte – a galileai tettei miatt. Az ilyen cselekedeteket a zsidó szokásjog varázslásnak ítéli meg, és (a római pozitív joggal ellentétben) akasztással vagy halálra kövezéssel (majd a holttest felakasztásával) bünteti.³ Másodsorban, a feljegyzés mind a per, mind a kivégzés idejét a pészach előtti napokra tolja, amikor a Templom papjai valóban tudhattak Jézus ügyével foglalkozni, úgy, hogy közben ne törjék meg az ünnep szentségét. A beszámoló egyik pontja azonban kevésbé valószínű: név szerint az, hogy a lehetséges tanúknak negyven nap állt rendelkezésükre, hogy jelentkezzenek és a bíróság elé tárják Jézus védelmét. A *Mishna* azt írja elő, hogy miután a Szanhedrin meghozza a döntését, a jelenlevők konzultálhatnak, és a tárgyalás (legalábbis részeiben) – akár „négy-öt alkalommal” – is megismételhető, ha olyan tanúk jelentkeznek, akiknek van „valami érdemi mondanivalójuk” (erre egyébként maga az alperes is jogosult volt). Amennyiben a Szanhedrin az előbb leírt eljárás után is az előző döntése (halálbüntetés) mellett maradt, akkor egy erre külön kijelölt bírósági hivatalnok a nyilvánosságnak kihirdette az ítéletet, és még egyszer felhívott mindenkit, hogy „aki tud valamit, ami az elítélt mellett szólna, az lépjen elő és tárja azt fel, mielőtt még az elítéltet

² Annak alapján, hogy a részletben minden mellébeszélés nélkül a zsidókat, és nem a rómaiakat jelölik meg mint Jézus hóhérjait, akik kizárólag a zsidó bíróság előtt tett tanúskodások alapján ítélik őt el, Voorst (2000) azt a következtetést vonja le, hogy a rabbik a felelősek ezért a tettért, bár nem voltak nyomás alatt, hiszen ellenkező esetben nem is beszéltek volna nyíltan az esetről (119).

³ Tacitus az *Annales* című művében – *Auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat* (15.44) – nem tesz említést Jézus valódi nevééről, a keresztre feszítésről, de még a büntettről sem, amiért (Jézus) életét veszik. Tacitus ez esetben bizonyosan nem a megbízható állami dokumentumokra hivatkozott (különben tudta volna, hogy Krisztus neve Jézus volt, Poncius Pilátus pedig Júdea prefektusa volt, és nem prokurátora), hanem személyes tapasztalatait vette forrásként, mint a *Quindecimviri Sacris Faciundis* szervezet tagja (amely a Rómában található idegen kultuszok felügyeletével volt megbízva), illetve az ázsiai tartomány magistrátuma (Voorst, 2000).

kivégzik” (*Sanh.*, 6.1). Tehát, a *Talmud*ban leírt beszámoló az eljárásról, illetve a kivégzésről javarészt összhangban van a *Mishná*ban leírt eljárással; azzal a különbséggel, hogy az előbbi eltér az utóbbiban megemlített szokatlanul hosszú határidő esetében, amelyet a lehetséges védelmi tanúskodásra hagy. Ezt az apokrif adatot, a maga minőségében, a Szanhedrinnek nyíltan, előzékenyen és elfogulatlanul kellett bemutatnia. Az igazság mégis más: Jézust a tárgyalás napja előtt végezték ki, mivel senki sem jelentkezett, hogy a védelmére keljen (beleértve a tanítványait is). Azt is meg kell említeni, hogy az idézett részlet végkövetkeztetésének (miszerint Jézus – a félrevezetés ellenére – közel állt az isteni királysághoz) nem volt semmi köze Krisztus származásához, azaz a Dávid felmenői ághoz való állítólagos tartozásához – amihez azonban a későbbi kereszténység ragaszkodik (*Máté* 1.1-16 és Pick, 1910); hanem, ahhoz az egyszerű tényhez, hogy megkövetése előtt bevallotta bűneit, bűnbocsánatot nyert, és ezzel biztosította helyét a „királyságban, ami eljő” (*Sanh.*, 6.2).⁴

Ha Jézus tárgyalása és elítélése valóban úgy történt, ahogy ez a *Mishná*ban van leírva, akkor a keresztény *theologia crucis*nak sikerült teljes mértékben revideálnia a történelmi eseményt, és Jézus halálának saját változatát erőszakolta rá a közvéleményre. Bár ennek a teológiának az alapjai Pál apostol leveleiben találhatóak, azt is észben kell tartanunk, hogy ő a kereszt (gör. *stauros*, lat. *crucis*) alatt valószínűleg nem ugyanazt értette, amit a kifejezés a későbbi keresztényeknek jelent (egy vízszintes és függőleges gerenda). A feltételezést, hogy Pálnak a kereszt mást jelentett, mint a fiatalabb generációs keresztényeknek, két korabeli római is alátámasztja. Így Seneca azt írja, hogy a római keresztre feszítés általi büntetés a földközi-tengeri térség egészében elterjedt, azzal, hogy a különböző népek másként alkalmazták azt: egyesek „fejfelé akasztottak, míg mások karóba húztak az intim testrészeket keresztül vagy kezeket feszítettek keresztben” (*Dial.*, 6.20.3.1). Idősebb Plinius a *Naturalis Historia* című művében arról tudósít, hogy az afrikai városok lakosai levadászott oroszlánokat feszítettek keresztbe, hogy „más [oroszlánokat] elrettentsenek azonos büntetektől, félelmet keltvén bennük, hogy azonos büntetésben részesülnek” (4.8.47).⁵ A hírhedt római gyilokeszközt sem Seneca, sem Plinius nem két keresztbe tett gerendaként írta le (Samuelsson, 2011).

⁴ Az elítélt, a *Mishna* szerint, bevallhatta minden bűnét, kivéve azt, amiért elítélték – ha hazug tanúskodás gyanúja állt fenn. Sok rabbi úgy vélekedett, hogy ez a tétel visszaéléseknek adhatott helyet, mert azt vonhatta maga után, hogy az elítélt bűnbocsánatot nyerhet akkor is, ha bűneit nem vallja be.

⁵ Valamivel később, szintén ebben a műben (14.12.3), azt írja, hogy a keresztet a borászatban is használták, mint prést – a görögök a *deuteria*, míg a rómaiak a *lora* kifejezéssel jelölték ez esetben a keresztet.

Nem meglepő, hogy maga Pál is homályosan beszélt a keresztre feszítésről, nem tartván fontosnak, hogy teljességében írja le az esetet.⁶ Fontosabb volt számára, hogy Jézus szenvedésének epohális eredetiségét, valamint annak minden létező hagyománnyal való inkompatibilitását hangsúlyozza. Legtömörebben ezt azzal a gondolattal fejezi ki, amikor azt mondja, hogy Jézus keresztre feszítése a zsidóknak „botrányt”, míg a görögöknek „eszetlenséget” jelentett (*Kor. I, 1.23*). Természetesen pontosítani kell, hogy az az állítás igazából a megbontránkoztató, hogy „a Messiást, Isten fiát vagy magát az Istent feszítették keresztre” – „legyen az zsidó, görög, római vagy barbár”, ahogy ezt Martin Hengel (1977) mondja. Pál kereszt-teológiája – amelyet a leveleiben fogalmaz meg – azoknak volt szánva, akik felhagytak a korábbi hittudományokkal (főként azokkal, amelyek a zsidó morálon és a nem zsidó filozófiákon alapultak) annak érdekében, hogy [ezek az emberek – *a ford. megj.*] elhiggyék az isteni kinyilatkozás *kifejezetten* Jézus Krisztus szenvedésére és halálára vonatkozó részét, és hogy elfogadják az új morált és racionalitást, amelyek kizárólag azon a [keresztény – *a ford. megj.*] valáláson alapulnak.⁷

Bár Pál kereszt-teológiájában Jézus büntetésének egyediségére és megismételhetetlenségére helyezi a hangsúlyt, mégis azt sugallja, hogy kit tart felelősnek és azt is, hogy hogyan zajlott le maga a büntetési folyamat. Pál a korinthusiakhoz címzett első levelében a büntetést *estauromenon* (1.23) szóval írja le. Ez a görög kifejezés latin megfelelője a *crucifigere*, ami a keresztre feszítés *római* gyakorlatát jelzi és nem a *héber* *חַוְוָה*, ami alatt a hagyományos zsidó büntetésmódot, a fára akasztást értjük (mint például a *Jest.*, 7.9-ben). Pál konstatációjának – hogy a megbüntetett Messiás a zsidók számára megütközés/botrány (gör. szkandalon) lehetett volna egyáltalán – akkor lenne értelme, ha ő az *estauromenon* alatt a fára akasztást értette volna. A *szkandalon* esetét még egyszer említi Pál, a Galátákhoz címzett

⁶ Pálnak nem is volt fontos Jézus büntette. Még ha hallott is volna arról, hogy Pilátus megvádolta, elítélte és keresztre feszítette Jézust, csak azért, mert azt állította magáról, hogy ő a zsidók királya, Elaine Pagels (1996) szerint, Pál akkor sem vette volna figyelembe ezeket, mert „világosan hazug és irreleváns” vádakként értelmezte volna ezeket az állításokat.

⁷ Pál épp ezt tartotta szem előtt, amikor a galátákat sértegeti, „eszetleneknek” bélyegzi meg őket, és azt mondja, hogy nem hajtanak fejet az „igazság” előtt (*Gal.*, 3.1). Mivel nem kezdték el gyakorlatban is használni az új erkölcsi és racionális rendszert, így nem is érthették meg Jézus szenvedéseinek és halálának teológiai fontosságát. Ez a teológiai fordulat a 70. év után radikalizálódik, oly mértékben, hogy a 3. század kezdetétől Tertullianus megfogalmazza híres *credóját*: „Isten Fiát keresztre feszítették; és bár ez botrányos, mégsem botránkozunk meg. És meghalt az isten Fia; ez teljesen biztos, bár esztelen. Ezután pedig feltámadt; ez vitathatatlan, mert lehetetlen” (*De car.*, 5).

levelében: „Engem pedig, testvéreim, ha még mindig a keresztülmetélést hirdetem, miért üldöznek? Hiszen akkor megszűnik a kereszt botránnya.” Pál mindkét esetben szigorúan a zsidóságra jellemző módon gondolkodik; és miután azzal szembesül, hogy a kereszt botránnya kezd „felvizeződni” (Hengel, 1977), úgy reagál, hogy az eset paradoxialitását hangsúlyozza. Ellenszegülői úgy vélekednek, hogy a kereszt botránnya (amely abból áll, hogy a zsidó papság felakasztotta a Messiást) eltűnik (megszűnik), amikor Pál elismeri a Törvény hatályosságát (a körülmetéléssel és minden egyébbel kapcsolatban) és annak megsértésének szankcionálását (az üldöztetést). Ugyanakkor, Pál nem hajlandó elismerni a Törvény hatályosságát (azaz azt, ahogyan az ellenszegülői értelmezik – elsősorban a zsidó papság): egyetlen parancsolatra szeretné a Törvényt korlátozni („szeresd felebarátodat, mint magadat”, *Gal.*, 5.14), és megszüntetné az emberek közötti megkülönböztetés jegyeit (beleértve a zsidó-nem zsidó megkülönböztetést is) kivéve ez alól azonban azt az elvet, hogy Jézust *keresztre feszítették*. A kereszt így, Pál részére, egyrészt Jézus Krisztus megszegényítésének módja⁸, másrészt pedig egy egyetemes eszköz, amely segítségével egy új „test” alakul ki.⁹

Pál leveleiben Jézus szenvedésének és halálának egy (szűkebb) változatát írja le, amely bizonyos mértékben megegyezik a *Talmud*ban található (szintén szűk) összefoglalóval. E tekintetben kiemelten fontos szerepet kap a Galátákhoz írt levelében az az állítás, miszerint Pál elismeri az Ószövetség tanát, hogy „Átkozott, aki fán függ” (3.13). Gunnar Samuelsson (2011) analízise során abból a feltevésből indult ki, hogy „Pálnak nem volt fontos az, hogy Jézus a *sztauruszon* halt meg, vagy sem” – amihez a későbbi keresztények ragaszkodtak –, és hogy Pál a Galátáknak azt közvetítette, hogy Jézust először valószínűleg megkövezhették, majd – *post mortem* – fára akasztották, de mindenképpen átkozott volt (254).¹⁰ A szerző arra emlékeztet, hogy a levelek legkorábbi, megőrzött verzióiban egyáltalán nem jelenik meg a fa szó, ami azt jelenti, hogy ezekben a levelekben Jézus átkosságának motívuma még távolabb áll a későbbi keresztények által elfogadott keresztre való feszítés esetétől. Pál magyarázata kompatibilis a *Talmud*ban található Ószövetségen alapuló leírással, tekintettel arra, hogy azokból az időkből származik, amikor a kereszténység még nem volt jelen (kezdetét az evangéliumok megjelenéséhez kötjük). Érdekességként megemlítenénk,

⁸ Megaláztatásával Jézus Istent dicsőíti, és példát mutat másoknak (*Fil.*, 2.8–11).

⁹ „Testének dicsőségével” befogad mindenkit, aki a mennyei életet a földi lét fölé helyezi (*Fil.*, 3.17–19), „egy testet” ad mindenkinek, aki megkeresztelkedett (*Efe.*, 2.16; *Kor. I.*, 1:17–18), az egyház testét (*Kol.*, 1.18–19), amely egyben az ő testének húsa is (*Kol.*, 1.22).

¹⁰ Amulo lyoni érsek a 9. században egy levelében említést tesz a Jézus halálának zsidó verziójáról, miszerint az elítéltet fára akasztották (Zindler, 2003).

hogy ugyanebben a szövegben Pál megkérdőjelezi a zsidó Törvény igazságosságát¹¹ (ha az igazság a Törvényen keresztül jő, akkor Krisztus hiába halt meg), és elfogadja azt a lehetőséget, hogy őt is, mint Krisztus-hívót, ezen Törvény értelmében büntessék meg (de csak akkor, ha életét veszik és így tovább él az Istenben), és magáról azt állítja, hogy „*Christon synestauronai*” (*Gal.*, 2.19). Pál Jézus Krisztussal való identifikációjának akkor lett volna értelme, ha Krisztussal együtt őt is fára akasztják, mivel folyamatosan megszegi a Törvényt (legalábbis abban az értelemben, ahogy azt a zsidó papság értelmezi). *Pál első levele a thessalonikiakhoz* arról számol be, hogy a zsidók „megölték az Úr Jézust, ugyanúgy mint a prófétákat” (2.15) – ezzel arra célozva, hogy a büntetéseket a jeruzsálemi papság rótták ki a zsidó szokásjog értelmében.

A rómaiak nem alkalmazták az akasztást mint büntetésformát (Cook, 2014). A keresztre feszítés a hagyományos zsidó fára akasztással köthető össze, azzal, hogy mindkét esetben az volt a cél, hogy nyilvánosan megtorolják a bűncselekvő törvénszegő szándékát (vö. Marcus, 2016). Mégis létezett egy fontos különbség a két kivégzési mód között. A rómaiak az elítéltet a kivégzés helyszínén hagyták (napokig) szenvedni, hogy lassú halálának szenvedéseit láthassa a nép, és megszenstelenített holtteste (amivel a ragadozók táplálkoztak) intő példaként szolgáljon másoknak, hogy ne tegyenek úgy, mint az elítélt.¹² A zsidók azonban a (megkövezett, majd) felakasztott elítéltet csak rövid ideig hagyták a nyilvánosság előtt. Erről a gyakorlatról többször is említést tesznek a krónikák. *Mózes ötödik könyvének* (21.22-23) utasításában az áll, hogy a bűnös teste nem éjszakázhat át a fán, még aznap el kell azt temetni. József hasonlóan tudósítja olvasóit, hogy a zsidók „leszedték az akasztottat, és még naplemente előtt eltemették testét” (*De Bel. Jud.*, 4.5.2). Tették ezt valószínűleg azért, hogy a legnagyobb mértékben csökkentsék a veszélyt, hogy az átok, amelyet a bűnösre kimondtak, *áttérjedjen az egész közösségre* és megszenstelenítse a földet, amelyet Isten ajándékba adott a népnek (*Móz. V.*, 21.22-23, *Templom-tekercs* 64.13).¹³

¹¹ Mózes ötödik könyve azt írja elő, hogy akinek bűne akkora, hogy megérdemli a halált, azt fára kell akasztani (21.22–23). A holt-tengeri ún. Templom-tekercsben ez az előírás módosul: „Ha egy ember akkora bünt vét, hogy azt halállal kell büntetni, mert más népek előtt szitkozza Izráel fiait, akkor azt úgy kell fára akasztani, hogy kilehelje életét” (64.6–8).

¹² A rómaiak a keresztre feszítés büntetését még borzasztóbbá tették azáltal, hogy egyáltalán nem temették el a hullát (Hengel, 1977).

¹³ Amulo érsek a kulcselemeket – azaz a büntetés fajtáját, az átok motívumát, a hulla feletti rendelkezéseket – saját átiratába egyesíti. Azt írja, hogy Jézust fára akasztják, és Isten megátkozza őt, majd így folytatja: „később aznap, amikor felakasztják...”, testét leveszik a fáról, hogy ne maradjon a föld felszínén a test, beszennyezve

Timothy Reardon (2015) is megjegyezte, hogy „a bűncselekvő tettei nem csak őt teszik meg az átok tárgyává, azok a teljes nép megtisztátalanításának eszközeivé is válhatnak” (412; vö. Betz, 1982).¹⁴ Ezért kellett a bűnöst először fára akasztani (hogy a közösség élő tagjai megismerhessék átkát, és így megakadályozzák a nép bepiszkítását) és napnyugtáig levenni a testet a fáról (azért, hogy az elátkozott hullája ne létezzen a föld felszínén – ismételtén a nép tisztán tartása érdekében).

Ha a rómaiak (Pilátus vagy bármely más római magisztrátus) ítélték volna el Jézust, akkor ők bizonyosan nem vették volna le még aznap a testét a keresztről (függetlenül attól, hogy életben maradt volna vagy sem), mert ezzel a büntetés alapfunkcióját kerülték volna meg – az általános preventív funkciót. A zsidóknak volt egyedül érdekében az, hogy Jézus teste mihamarabb lekerüljön a keresztről; valószínűleg azért, mert kirótták rá az átkot – ahogy erről Pál tudósít. Szavaival, miszerint „Krisztus megváltott minket a Törvény átkától úgy, hogy átokká lett értünk” (*Gal.*, 3.13), és így megfordította az addig uralkodó átok logikáját: amikor levették a fáról, amely által nyilvánossá vált átka, ahelyett, hogy a nép bepiszkításának eszköze lett volna, épp ellenkezőleg, a nép megtisztításának végső eszköze lett, abban az értelemben, hogy *megváltódott a bűnöktől, amelyeket a Törvény határozott meg, és amely bűnök az átok kiróvását vonták maguk után*. Ha Pál ezen szavai elsősorban a jeruzsálemi papságra vonatkoztak, akik felakasztották Jézust, és akik ezáltal maguk is átkozottokká váltak, viszont őket sohasem vonták felelősségre és nem akasztották fel, akkor egy új perspektíva nyílt meg a megváltásra Izrael minden tagja számára és – végső soron – az emberiség számára is.

Lukács Tibor fordítása

IRODALOM

Betz, O. 1982. Probleme des Prozesses Jesu. In: Haase, W. (ed.) *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Band 25: Principat. Teilband 1: Vorkonstantinisches*

így a népüket... a testet egy káposztaföldön ássák el, hogy ne szennyezze be a földük felszínét... Nyelvükön Usum Hamizrinak nevezik, ami latinul azt jelenti: *Dissipator Aegyptius*... majd a temetés után kiásták és a testet bemutatták az egész város színe előtt, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy nem támadt fel” (Zindler 2003: 277–278).

¹⁴ Mózes ötödik könyvében az olvasható, hogy a nép haladása attól függ, hogy Isten megáldja, vagy megátkozza a népet (7.12–8.20; 11.26–28) (Reardon 2015: 412).

- Christentum; Leben und Umwelt Jesu; Neues Testament [Kanonische Schriften und Apokryphen]*). Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Cook, J. G. 2014. *Crucifixion in the Mediterranean World*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Hengel, M. 1977. *Crucifixion. In the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*. Philadelphia: Fortress Press.
- Marcus, J. 2006. Crucifixion as Parodie Exaltation. *Journal of Biblical Literature*, 125 (1), 73–87.
- Pagels, E. 1996. *The Origin of Satan. How Christians demonized Jews, Pagans and Heretics*. New York: Vintage Books.
- Pick, B. 1910. The Personality of Jesus in the Talmud. *The Monist*, 20 (1), 4–32.
- Reardon, T. W. 2015. ‘Hanging on a Tree’ – Deuteronomy 21.22–23 and the Rhetoric of Jesus’ Crucifixion in Acts 5.12–42. *Journal for the Study of the New Testament*, 37 (4), 407–431.
- Samuelsson, G. 2011. *Crucifixion in Antiquity. An Inquiry into the Background and Significance of the New Testament Terminology of Crucifixion*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Voorst, R. E. Van. 2000. *Jesus Outside the New Testament. An Introduction to the Ancient Evidence*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing.
- Zindler, F. R. 2003. *The Jesus the Jews Never Knew. Sepher Toloth Yeshu and the Quest of the historical Jesus in Jewish Sources*. Cranford: American Atheist Press.

Alternative Records on the Death of the Jesus of Nazareth

In the article the authors are examining the reliability of the Talmudic testimonies of the Sanhedrin trial of Jesus from Nazareth and his execution without any involvement of Roman authorities. They are pointing at the resemblance of these testimonies with Paul’s words ‘Christ redeemed us from the curse of the Law by becoming a curse for us—because it is written, *Everyone who is hung on a tree is cursed*’. What Paul meant here was prescription intended to be implemented by Jewish and not by the Roman authorities (Romans knew nothing about cursing people they sentenced to the capital punishment). In that case the ‘offence’ (*scandalon*) of the ‘messiah hung on the tree’ (*Christon estauromenon*) becomes meaningful: it was the messiah himself that was executed and cursed by Sanhedrin.

Key words: Jesus, Christ, curse, cross, crucifixion, Sanhedrin, Talmud, Paul

Alternativna svedočanstva o smrti Isusa iz Nazareta

U članku autori razmatraju pouzdanost talmudskih svedočanstava o suđenju Isusu Nazarećaninu pred Sanhedrionom i njegovoj egzekuciji bez uplitanja rimske vlasti. Oni upućuju na sličnost ovih svedočanstava sa Pavlovim rečima ‘Hristos je nas iskupio od kletve zakonske postavši za nas kletva’. Pavle je na pameti imao propis koji treba da primenjuju jevrejske a ne rimske vlasti (Rimljani nisu proklinjali osuđenike na smrt). U tom slučaju ‘sablazan’ (*scandalon*) koju je predstavljao ‘ras-

peti Hristos' (*Christon estauromenon*) postaje razumljiva: Sanhedrion je pogubio i prokleo samog mesiju.

Ključne reči: Isus, Hrist, kletva, krst, razapinjanje, Sanhedrion, Talmud, Pavle

Beérkezés időpontja: 2017. 11. 28.

Elfogadás időpontja: 2017. 12. 15.